

7. Sınıf

Türkçe

1. Tema: Hayat Boyu Gelişim

1. Dönem 1. Ortak Yazılı · Genel Tekrar

Talim Noktası
5 · 6 · 7. SINIF DERS KİTAPLARI

Bu temada neler var?

1. Bilmediğimiz Kelimenin Anlamını Tahmin Etme 3
2. Metnin Yüzey Anlamını Belirleme 5
3. Metnin Derin Anlamı: Basit ve Üst Düzey Çıkarım 7
4. Bilgilendirici Metinde Sebep-Sonuç Yapısı ve Anahtar Kelimeler 9
5. Metinden Söz Varlığını Geliştirme 12
6. Sebep-Sonuç Paragrafı Yazma ve Bağlantı İfadeleri 14
7. Doğru, Güzel ve Etkili Cümleler Kurma 16
8. İkilemelerin Yazımı ve Noktalı Virgül 17

Öğrenmek, okul zili çalınca biten bir iş değildir. Bir müzik aleti çalmayı, yeni bir dili, bir sporu ya da bir el sanatını her yaşta öğrenmeye başlayabiliriz. Hayat boyu gelişim, insanın merakını kaybetmeden kendini yenilemesidir. Bu yolda hatalar da vardır. Ama hatasından ders çıkaran kişi, her seferinde bir basamak daha yukarı çıkar.

Bu temada emeğin, sabrın ve hatadan öğrenmenin hikâyelerini okuyacaksınız. Okurken bilmediğiniz kelimelerin anlamını tahmin edecek, metnin hem açıkça söylediğini hem de satır aralarında sezdirdiğini bulacaksınız. Bilgilendirici bir metnin sebep-sonuç yapısını çözecek, anahtar kelimelerini seçeceksiniz. Yazarken de sebep-sonuç ilişkisi kuran bir paragraf yazacak, cümlelerinizi doğru ve etkili kuracak, ikilemeleri ve noktalı virgülü kurallara uygun kullanacaksınız.

Anahtar kavramlar

bağlam · ipucu · ön bilgi · sözlük maddesi · yüzey anlam · kanıt cümlesi · çıkarım · basit çıkarım · üst düzey çıkarım · ana fikir · ana duygu · sebep · sonuç · metin yapısı · anahtar kelime · deyim · atasözü · ikileme · pekiştirme · bağlantı ifadesi · sebep-sonuç paragrafı · anlam belirsizliği · noktalı virgül

1 Bilmediğimiz Kelimenin Anlamını Tahmin Etme

Tek ipucu yetmediğinde

Altıncı sınıfta bilmediğiniz bir kelimenin anlamını bağlamdan tahmin etmeyi öğrendiniz. Yedinci sınıfta okuduğunuz metinler daha uzun, kelimeleri ise daha soyuttur. Bir duyguyu, bir düşünceyi ya da bir davranışı anlatan kelimelerin anlamı çoğu zaman tek bir sözle ortaya çıkmaz. Bu yüzden tahmin yaparken birden çok ipucunu birleştirmeniz ve tahmininizi mutlaka kontrol etmeniz gerekir.

Tanım İpucu ve ön bilgi

Metinde bilmediğimiz bir kelimenin anlamını sezdiren sözlere ipucu denir. Daha önce okuduklarımızdan, duyduklarımızdan ve yaşadıklarımızdan edindiğimiz bilgilere ön bilgi denir.

İyi bir tahmin, ipucu ile ön bilginin buluştuğu yerde doğar. Aşağıdaki kartlar, yedinci sınıf metinlerinde en sık karşılaşacağınız ipucu türlerini gösteriyor. Örnek cümlelerdeki ipucu sözlerini bulmaya çalışınız.

TANIM VE AÇIKLAMA

Yazar kelimeyi hemen açıklar. Ekip, işe başlamadan önce bir **istişare** yaptı, yani herkesin görüşünü tek tek dinledi. **İpucu sözleri:** yani, başka bir deyişle, diğer bir ifadeyle.

BENZER ANLAM

Yakında anlamca benzer bir söz durur. Antrenörümüz çok **müşfik** biridir; sesini hiç yükseltmez, herkese şefkatle yaklaşır.

ZIT ANLAM

Karşıt bir söz yol gösterir. Kardeşim yeni işlere hemen atılır, ben ise **ihtiyatlı** davranır, önce iyice düşünürüm. İpucu sözleri: ama, ise, oysa, tersine.

ÖRNEK VE AYRINTI

Ardından gelen örnekler kelimeyi açar. Kampa gerekli bütün **teçhizatı** götürdük: çadır, uyku tulumu, fener ve ilk yardım çantası.

SEBEP VE SONUÇ

Bir olayın sebebi ya da sonucu anlamı sezdirir. Bütün yaz düzenli çalıştığı için yüzme kursunun sonunda **kayda değer** bir ilerleme gösterdi.

TANIDIK PARÇA

Kelimenin içindeki tanıdık kök ya da ek yol gösterir. "Yılgınlık" kelimesinde "yılmak" fiilini görürüz; yılgınlık, artık uğraşmak istemeyecek kadar umudunu kaybetme durumudur.

Üç adımda tahmin

Yeni bir kelimeyle karşılaştığınızda sırasıyla şunları yapınız:

1. **İpuçlarını toplayınız.** Kelimenin geçtiği cümleyi, gerekirse öncesindeki ve sonrasındaki cümleleri yeniden okuyunuz. Yol gösteren bütün sözlerin altını çiziniz. Görsel, başlık ve vurgulanmış sözler de ipucu olabilir.

2. **Mantıklı bir tahmin yapınız.** İpuçlarını ön bilginizle birleştiriniz. Tahmin ettiğiniz sözü kelimenin yerine koyup cümleyi yeniden okuyunuz. Cümle anlamlı oluyorsa tahmininiz mantıklıdır.
3. **Tahmininizi kontrol ediniz.** Sözlüğe, başvuru kaynaklarına ya da güvenilir bir genel ağ sözlüğüne bakınız. Gerekirse ailenize ya da öğretmeninize danışınız.

Üç adım bir örnekte: "istikrar"

Cümle: Ablam iki yıldır her sabah yarım saat koşuyor; bu istikrar sayesinde ilk on kilometrelik koşusunu rahatça bitirdi.

1 — İpuçlarını topla
Yol gösteren sözlerin altını çiz: iki yıldır, her sabah, bu … sayesinde. Hep aynı düzende süren bir iş anlatılıyor.

2 — Tahmin et
Kelimenin yerine kendi sözünü koy: bu **düzenli devam etme** sayesinde. Cümle anlamlı oldu.

3 — Kontrol et
Sözlüğe bak: "istikrar", aynı biçimde sürme, bir düzende devam etme anlamındadır. Tahmin tuttu.

Tuzağa düşme!

Tahmin bir varsayımdır

Bağlamdan yapılan tahmin, kelimenin o cümledeki anlamına yakındır ama her zaman tam anlamını vermez. Sözlüğe baktığınızda tahmininiz tutmadıysa üzülmeyiniz. Yanlış tahmini düzeltmek de bir öğrenmedir. Kelimeyi doğru anlamıyla yeni bir cümlede kullanırsanız aklınızda kalır.

Okuma metni: Hata Defteri

Kaan'ın hata defterinden bir sayfa

Hatam ne?	Neden yaptım?	Bir dahaki sefere ne yapacağım?
Son dakikada veziri düşünmeden ileri sürdüm.	Saatim azalınca paniğe kapıldım.	Önemli her hamleden önce derin bir nefes alıp üç soruyu soracağım.
Rakibimin atının tehdidini görmedim.	Yalnızca kendi planımı düşündüm.	Her hamlede "Rakibim ne tehdit ediyor?" diye soracağım.
Açılışta hamleleri ezbere oynadım.	Rakibimin hamlesine bakmadım.	Açılışta da önce rakibimin hamlesini düşüneceğim.

★ HATA DEFTERİ

Okullar arası satranç turnuvasının final masasında kırk dakikadır oturuyordum. Rakibim Poyraz'ın saati benimkinden çok daha azdı. Konumum da iyiydi. Sonra bir anda veziri çabucak ileri sürdüm. Poyraz birkaç saniye tahtaya baktı ve atını oynadı. Vezirim gitmişti. On hamle sonra da oyun bitti.

Eve dönerken kimseyle konuşmadım. Annem "İkincilik de büyük başarı." dedi ama sözleri bana hiç **teselli** olmadı. O akşam satranç kitaplarımı rafın en üstüne kaldırdım. "Ben bu işi bırakıyorum." dedim.

Ertesi gün kulüp hocamız Selin Hanım beni yanına çağırdı. Elime kalın kapaklı, boş bir defter verdi.

— Bundan sonra her oyunundan sonra bu deftere yazacaksın, dedi. Sayfayı üç sütuna böl: Hatam ne? Neden yaptım? Bir dahaki sefere ne yapacağım?

— Hatalarımı yazarsam daha çok üzülmez miyim, diye sordum.

— Hatayı **göz ardı etmek** onu tekrarlamanın en kısa yoludur, dedi Selin Hanım. Hatayı önemsemezsen o seni yeniden bulur.

İlk haftalarda defter beni sıktı. Her oyundan sonra tahtayı yeniden kuruyor, hamleleri tek tek **tahlil** ediyordum. Hangi hamlenin neden kötü olduğunu bulmak bazen bir saatimi alıyordu. Ama iki ay sonra

defteri baştan sona okuduğumda şaşırdım. Kaybettiğim oyunların neredeyse hepsinde aynı şey olmuştu: Oyunun son dakikalarında acele ediyor, hamleyi düşünmeden yapıyordum.

Selin Hanım deftere göz atınca gülümsedi:

— Demek sorun bilgide değil, **sükûnette**, dedi. Saatin azaldığını görünce paniğe kapılıyorsun. Bundan sonra her önemli hamleden önce derin bir nefes al ve kendine üç soru sor: Rakibim ne tehdit ediyor? Benim hamlem neyi açık bırakıyor? Daha iyi bir hamle var mı?

Bu kuralı her gün uyguladım. Bazı günler unuttum, bazı günler yine aceleye geldim. Ama bırakmadım. Hocamız bize sık sık şunu söylerdi: "Bir gün çok çalışıp bir hafta hiç çalışmamak sizi ilerletmez. Satrançta **istikrar**, her gün biraz çalışmaktır."

Bahar turnuvasında finalde yine Poyraz'la karşılaştım. Oyunun sonuna doğru saatim azalınca ellerimin titrediğini hissettim. Nefes aldım. Üç soruyu sordum. Gözüme ilk görünen hamle yerine daha **temkinli** bir hamle seçtim. Oyun berabere bitti.

Poyraz elimi sıktı:

— Sonbahardaki sen olsaydın bu oyunu kazanırdım, dedi.

O akşam satranç kitaplarımı raftan indirdim. Hata defterimin yeni sayfasına da yalnızca şunu yazdım: "Bugün hatam yok. Ama yarın yine yazacağım."

Bu metin özgün olarak yazılmıştır.

Metin üzerinde uygulama

Tuzağa düşme!

İpucu metnin başka bir yerinde olabilir

"Sükûnet" kelimesinin ipucu, kelimenin geçtiği cümlede değil, hemen sonraki cümlededir: "Saatin azaldığını görünce paniğe kapılıyorsun." Panik, sükûnetin karşıtıdır. İpucu bulamadığınızda bir cümle geri ve bir cümle ileri gidiniz.

2 Metnin Yüzey Anlamını Belirleme

Metin açıkça ne söylüyor?

Bir metni okurken iki ayrı soru sorarız: "Metin açıkça ne söylüyor?" ve "Metinden ne çıkarabilirim?" Bu bölümde birinci soruya odaklanacaksınız. Yazarın doğrudan yazdığı, metinde **görünen** bilgiler yüzey anlamı oluşturur.

Tanım Yüzey anlam

Metinde açıkça ve doğrudan söylenen bilgilere yüzey anlam denir. Yüzey anlamdaki her bilginin kanıtı, metindeki bir cümledir. Bu cümleye kanıt cümlesi diyoruz.

Yüzey anlamda neler aranır?

- **Tanımı verilen kavram:** Metin bir kavramın ne olduğunu açıkça söyler. Tanımlar çoğu zaman "… denir", "… demektir", "… -dır/-dir" kalıplarıyla kurulur.
- **Düşünce:** Bir kişinin ya da yazarın açıkça dile getirdiği görüş.
- **Yönerge:** Bir işin nasıl yapılacağını sırasıyla anlatan cümleler.
- **İletilmek istenen mesaj:** Metnin okura doğrudan yaptığı çağrı ya da verdiği öğüt.
- **Açıkça ifade edilen ana fikir:** Metnin temel düşüncesinin bir cümlede doğrudan söylenmesi.
- Kişiler, yer, zaman, olay ve sayılar gibi metinde doğrudan verilen bilgiler.

Yüzey anlamın beş durağı

1	2	3	4	5
Tanım	**Düşünce**	**Yönerge**	**Mesaj**	**Ana fikir**
"… denir", "… demektir", "… -dır/-dir" kalıpları	Kişinin ya da yazarın açıkça söylediği görüş	Bir işin nasıl yapılacağını sırayla anlatan cümleler	Okura doğrudan yapılan çağrı ya da öğüt	Temel düşüncenin bir cümlede doğrudan söylenmesi

Her durakta aynı soru: Bu bilginin **kanıt cümlesi** hangisi? Cümleyi gösterebiliyorsanız yüzey anlamdasınız.

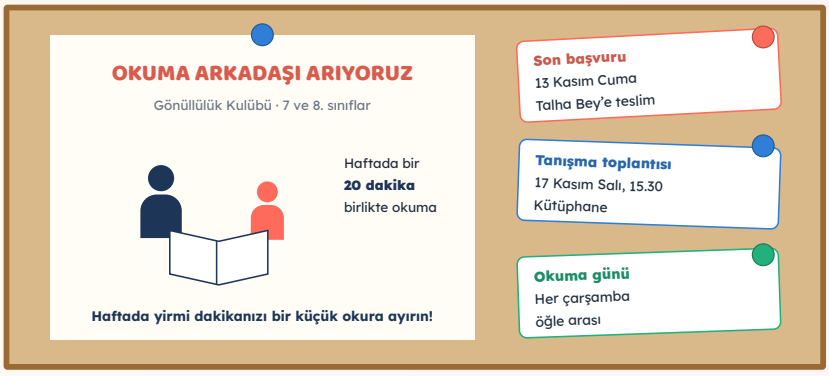
Bağlamın ipuçları: Metin ve görsel

Okumaya başlamadan önce başlık, alt başlık, görsel ve metnin türü bize bağlamı sezdirir. Bir panoya asılmış kâğıt, bir duyuru olduğunu; kalın harflerle yazılmış tarih ve saat de bir etkinliğe çağrıldığımızı gösterir. Görseldeki kişiler, nesneler, renkler ve yazılar da metinle birlikte okunur. Metne eşlik eden bir görsel, yazının söylediğini tamamlar ya da somutlaştırır.

Yüzey anlamı bulurken kendinize şu soruyu sorunuz: **"Bu bilginin kanıt cümlesi hangisi?"** Bir cümleyi gösterebiliyorsanız yüzey anlamdasınız. Gösteremiyorsanız bilgiyi siz çıkarmışsınız demektir; bu, bir sonraki bölümün konusu olan derin anlamdır.

Okuma metni: Okuma Arkadaşı Arıyoruz

Kütüphane panosundaki duyuru

★ OKUMA ARKADAŞI ARIYORUZ

Okulumuzun Gönüllülük Kulübü bu dönem yeni bir projeye başlıyor. Okuma arkadaşlığı, okumayı yeni söken küçük bir öğrenciyle haftada bir kez birlikte kitap okumaktır. Bu projede yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileri, ilkokul ikinci sınıf öğrencilerine okuma arkadaşı olacak.

Okumayı sevmek, okumaya erken yaşta eşlik eden biriyle başlar. Bir çocuğun yanında sabırla oturup onu dinlemek, ona kitabın kapısını açmaktır. Biz kulüp olarak bu kapıyı birlikte açmak istiyoruz.

Nasıl katılırım?

1. Başvuru formunu kütüphane görevlisinden alınız ve ailenize imzalatınız.
2. Formu en geç 13 Kasım Cuma günü kulüp danışmanı Talha Bey'e teslim ediniz.
3. Tanışma toplantısına 17 Kasım Salı günü saat 15.30'da kütüphanede katılınız.
4. Size eşleştirilen öğrenciyle her çarşamba öğle arasında yirmi dakika kitap okuyunuz.

Unutmayınız: Okuma arkadaşı öğretmen değildir. Görevi, çocuğun hatalarını düzeltmek değil, onu dinlemek ve cesaretlendirmektir. Takıldığı kelimede ona hemen cevabı söylemeyiniz; önce ipucu veriniz.

Bir kitabı birlikte okumak, iki kişiyi de büyütür. Haftada yirmi dakikanızı bir küçük okura ayırın!

Bu metin özgün olarak yazılmıştır.

Metin üzerinde uygulama

Tuzağa düşme!

"Metne göre" diyen soru

Sınavda "metne göre", "metinde açıkça belirtilen", "metinden öğrenilebilen" diye başlayan sorularda yalnızca metinde yazana dayanınız. Doğru gibi görünen ama metinde kanıtı olmayan seçenek, bu sorularda yanlış cevaptır.

3 Metnin Derin Anlamı: Basit ve Üst Düzey Çıkarım

Satır arasını okumak

Yazarlar her şeyi açıkça söylemez. Bir kahramanın üzgün olduğunu "Üzgündü." diye değil, "Tabağındaki yemeğe dokunmadı, gözünü pencereden ayırmadı." diye anlatabilir. Okur, bu ipuçlarını bildikleriyle birleştirir ve söylenmeyeni bulur. Metinde doğrudan verilmeyen, ipuçlarından ulaşılan bu anlama **derin anlam** denir. Derin anlama ulaşmak için yaptığımız işe de **çıkarım** diyoruz.

Tanım Çıkarım

Metindeki ipuçlarını ön bilgimizle birleştirerek metinde açıkça söylenmeyen bir sonuca ulaşmaya çıkarım denir. Çıkarım tahmin değildir; her çıkarımın metinde bir kanıtı ve ön bilgide bir gerekçesi vardır.

Kanıt + ön bilgi = çıkarım

Metindeki kanıt	+	Ön bilgim	=	Çıkarım
Arkadaşım sınıfa ıslak bir şemsiyeyle girdi.		İnsanlar şemsiyeyi yağmurda açar; yağmur şemsiyeyi ıslatır.		**Dışarıda yağmur yağıyor.** Metin bunu söylemedi; ben buldum.

Kanıtı olmayan düşünce çıkarım değil, tahmindir. Kanıtı göstermek için sorunuz: Bunu metindeki hangi söz destekliyor?

Basit çıkarım mı, üst düzey çıkarım mı?

Çıkarımlar, kanıtı metnin ne kadarından topladığımıza göre ikiye ayrılır.

Basit çıkarım, metnin sınırlı bir bölümüne dayanır: bir ya da birkaç cümle, bir paragraf, koyu ya da italik yazılmış bir söz. Bu yolla bir olayın doğrudan söylenmeyen sebebini, sonucunu, amacını, koşulunu ya da bir ihtimali buluruz. Kahramanın o andaki duygusunu, bir davranışının sebebini ya da belirli bir özelliğini de basit çıkarımla belirleriz.

Üst düzey çıkarım ise metnin bütününe dayanır. Bütün olayları, kişilerin değişimini ve metnin sonunu birlikte düşünerek metnin konusunu, ana fikrini, ana duygusunu ya da kahramanların karakter özelliklerini buluruz. Yazarın metni hangi amaçla yazdığını da üst düzey çıkarımla belirleriz.

Basit çıkarım ile üst düzey çıkarım

	BASİT ÇIKARIM	ÜST DÜZEY ÇIKARIM
Dayandığı yer	Metnin bir bölümü: bir ya da birkaç cümle, bir paragraf, koyu ya da italik bir söz	Metnin bütünü: bütün olaylar, kişilerin değişimi, metnin sonu
Ne bulunur?	Doğrudan söylenmeyen sebep, sonuç, amaç, koşul, ihtimal; kahramanın o anki duygusu, bir davranışının sebebi	Konu, ana fikir, ana duygu, kahramanların karakter özellikleri, yazarın amacı
Örnek soru	Kaan kitaplarını neden rafın en üstüne kaldırdı?	"Hata Defteri" metninin ana fikri nedir?
Kanıt	İki paragraf: "kimseyle konuşmadım", "Ben bu işi bırakıyorum."	Baştan sona: yenilgi, hata defteri, her gün uygulanan kural, final

Tuzağa düşme!

Çıkarım uydurmak değildir

Metinde kanıtı olmayan bir düşünce, ne kadar güzel olursa olsun, çıkarım değildir. "Kaan büyüyünce satranç hocası olacak." demek metne dayanmaz. Bir çıkarım yaptığınızda kendinize "Bunu metindeki hangi söz destekliyor?" diye sorunuz.

Okuma metni: Tezgâhtaki İz

★ TEZGÂHTAKİ İZ

Azra, ninesinin dokuma tezgâhına ilk kez oturduğunda on iki yaşındaydı. Ninesi yıllardır kilim dokuyordu. Mekik onun elinde bir kuş gibi gidip geliyordu.

İlk gün Azra'nın ipleri durmadan karıştı. Atkıyı sıkıştırırken kenarlar bir yana kaydı. Akşam olduğunda dokuduğu iki parmak boyundaki parça eğri büğrüydü. Azra parçaya uzun uzun baktı, sonra sessizce odasına çıktı. O gece sofrada hiç konuşmadı.

Ertesi sabah tezgâhın başına yine ilk o oturdu. Ninesi bir şey söylemedi; yalnızca kenar ipini nasıl gergin tutacağını bir kez gösterdi. Azra o gün daha yavaş dokudu. Her sırayı bitirince durup kenara baktı.

Bir ay sonra kilimin ilk motifi ortaya çıkmıştı. Kenarlar düzdü ama motifin bir kolu ötekinden biraz kısaydı. Azra ipleri sökmek istedi. Ninesi elini tuttu:

— Bırak kalsın. Yıllar sonra bu kilime bakınca o kısa kolu göreceksin ve bugünü hatırlayacaksın.

Kilim kış sonunda bitti. Ninesi onu salonun duvarına astı. Azra her sabah okula giderken önünden geçiyor, kısa kolu görünce gülümsüyordu. Yaz gelince ninesinden yeni bir desen istedi; bu kez daha zor bir desen.

Bu metin özgün olarak yazılmıştır.

Notlarım

4 Bilgilendirici Metinde Sebep-Sonuç Yapısı ve Anahtar Kelimeler

Metnin iskeletini görmek

Bilgilendirici metinler, bilgileri belirli bir düzen içinde verir. Bu düzene **metin yapısı** denir. Altıncı sınıfta tanıtıcı ve karşılaştırma-zıtlık yapısındaki metinleri incelediniz. Bu temada **sebep-sonuç** yapısına odaklanacaksınız. Metin yapısını fark eden okur, önemli bilgileri daha kolay bulur ve bilgiler arasındaki ilişkiyi görür.

Tanım Sebep-sonuç metin yapısı

Bir olayın ya da durumun neden ortaya çıktığını ve neye yol açtığını anlatan metin düzenine sebep-sonuç metin yapısı denir. Bu yapıda bir sonucun birden çok sebebi, bir sebebin de birden çok sonucu olabilir.

Sebep-sonuç yapısındaki metinlerde bazı sözler okura yol gösterir. Bu sözler bir sebebin ya da sonucun geldiğini haber verir. Okurken bu sözlerin altını çizerseniz metnin iskeletini kolayca çıkarırsınız.

SEBEBİ HABER VERENLER

çünkü, … için, -dığı için, … yüzünden, … sebebiyle, -den dolayı Erken yattığı için sabah dinç uyandı.

SONUCU HABER VERENLER

bu yüzden, bu nedenle, bu sebeple, dolayısıyla, bundan dolayı, sonuç olarak, böylece Bütün gece yağmur yağdı; bu yüzden maç ertelendi.

SORU İLE AÇILANLAR

Metin bazen bir soruyla başlar ve cevabı sebepleriyle verir: **Neden …? Niçin …? … nasıl olur?** Başlıktaki “neden” sorusu, sebep-sonuç yapısının en güçlü işaretidir.

Sebep-sonuç yapısının iki biçimi

1. **Birden çok sebep, tek sonuç**

1. sebep: Bilgi tekrar edilmez.
2. sebep: Uyku eksik kalır.
3. sebep: Dikkat bölünür.
→ **SONUÇ** Bilgi unutulur.

2. **Sebep-sonuç zinciri: Her sonuç, bir sonrakinin sebebi olur.**

Gece geç saate kadar dizi izledi. → Sabah alarmı duymadı. → Servisi kaçırdı. → Sınavın ilk on dakikasına yetişemedi.

Okuma metni: Beynimiz Neden Unutur?

★ BEYNİMİZ NEDEN UNUTUR?

Dün akşam çalıştığınız bir konuyu bugün hatırlamakta zorlanıyorsanız yalnız değilsiniz. Unutmak, beynin çok doğal bir işidir. Beyin her gün binlerce bilgiyle karşılaşır ve bunların hepsini saklayamaz. Peki, hangi bilgileri neden unuturuz?

Unutmanın ilk sebebi, bilginin tekrar edilmemesidir. Alman psikolog Hermann Ebbinghaus, 1885 yılında yayımladığı çalışmasında bu konuyu kendi üzerinde denedi. Anlamsız hecelerden oluşan listeleri ezberledi, sonra belirli aralıklarla bunların ne kadarını hatırladığını ölçtü. Öğrendiklerinin büyük bölümünü ilk gün içinde unuttuğunu gördü. Ama listeyi her tekrar edişinde unutma yavaşlıyordu. Bu yüzden bilim insanları bir konuyu bir kerede saatlerce çalışmak yerine günlere yayarak tekrar etmeyi öneriyor. Bu yönteme **aralıklı tekrar** denir.

Unutmanın ikinci sebebi uykusuzluktur. Uyku, beynin yalnızca dinlendiği bir zaman değildir. Uyurken beyin, gün içinde öğrenilen bilgileri yeniden düzenler ve kalıcı belleğe yerleştirir. Uykusu eksik kalan birinin beyni bu işi tamamlayamaz; dolayısıyla öğrenilen bilgi kolayca silinir. Amerikan Uyku Tıbbı Akademisi, 6-12 yaş arasındaki çocuklara günde 9-12 saat, 13-18 yaş arasındaki gençlere ise 8-10 saat uyku öneriyor.

Unutmanın üçüncü sebebi dikkat dağınıklığıdır. Aslında bazı bilgileri unutmayız çünkü onları hiç öğrenmemişizdir. Ders çalışırken telefona gelen her bildirim dikkatimizi böler. Dikkat bölününce bilgi belleğe tam olarak girmez. Sonunda "unuttum" sandığımız bilgi, aslında hiç yerleşmemiş bir bilgidir.

Bütün bunlardan çıkan sonuç açıktır: Unutmayı tamamen durduramayız ama yavaşlatabiliriz. Bir konuyu aralıklarla tekrar etmek, yeterince uyumak ve çalışırken dikkat dağıtan şeyleri uzaklaştırmak, öğrendiklerimizin bizimle daha uzun süre kalmasını sağlar.

Bu metin özgün olarak yazılmıştır.

Notlarım

Metin üzerinde uygulama

Örnek 7: Önemli bilgileri yapıdan bulmak

Soru: "Beynimiz Neden Unutur?" metninde unutmanın sebepleri nelerdir? Metin yapısından nasıl yararlandığınızı açıklayınız.
Çözüm: Başlık "Neden" sorusuyla açılıyor; bu, metnin sebep-sonuç yapısında olduğunu gösterir. Gelişme paragrafları "Unutmanın ilk sebebi", "ikinci sebebi", "üçüncü sebebi" sözleriyle başlıyor. Demek ki önemli bilgiler bu paragrafların ilk cümlelerindedir: **tekrar edilmemesi, uykusuzluk, dikkat dağınıklığı.** Son paragraf "Bütün bunlardan çıkan sonuç" sözüyle başlıyor ve sonucu veriyor: Unutma yavaşlatılabilir.

Anahtar kelime

Bir metni bir arkadaşınıza birkaç kelimeyle anlatmanız gerekse hangi kelimeleri seçerdiniz? Seçtiğiniz kelimeler metnin anahtar kelimeleridir. Anahtar kelimeler metnin kapısını açar: Onları gören biri metnin neyi anlattığını hemen anlar.

Tanım Anahtar kelime

Bir metinde anlatılanları en iyi özetleyen kelimelere anahtar kelime denir. Anahtar kelime metinde geçen bir kelime olabileceği gibi metinde geçmediği hâlde içeriği yansıtan bir kelime de olabilir.

Anahtar kelimeyi seçerken şu üç soruyu sorunuz:

1. **Bu kelime metnin konusuyla doğrudan ilgili mi?** Konuyla ilgisi zayıf bir kelime anahtar kelime olamaz.
2. **Bu kelime metnin birden çok yerinde ya da önemli bir yerinde geçiyor mu?** Başlıkta, paragrafların ilk cümlelerinde ve sonuç bölümünde geçen kelimeler genellikle anahtar kelimedir.
3. **Bu kelime olmasa metnin önemli bir bölümü eksik kalır mı?** Eksik kalıyorsa o kelime anahtardır.

Anahtar kelime haritası: Unutma

Anahtar kelime değil: telefon, bildirim, hece listesi. Bunlar metindeki **örnek** ve **ayrıntılardır.**

Tuzağa düşme!

Örnek, anahtar kelime değildir
Metinde bir düşünceyi açmak için verilen örnekler (telefon bildirimi, anlamsız hece listesi) önemli görünebilir. Ama bu kelimeler metnin konusunu değil, bir ayrıntıyı anlatır. Anahtar kelimeyi seçerken ayrıntıyı değil, ana düşünceyi taşıyan kelimeyi arayınız.

5 Metinden Söz Varlığını Geliştirme

Kelimeler aile gibidir

Bir dilin söz varlığı yalnızca tek tek kelimelerden oluşmaz. Kelimeler bir araya gelip yeni anlamlar kazanır: Deyimler, atasözleri, ikilemeler ve kalıp sözler bu birlikteliklerden doğar. Bir kelimenin eşi, zıtı, ondan türeyen kelimeler ve çağrıştırdıkları da onunla bir aile oluşturur. Okurken bu aileyi fark eden kişi, metnin anlamını daha derinden kavrar.

DEYİM

Çoğu zaman gerçek anlamından uzaklaşmış, kalıplaşmış söz grubu. göz nuru dökmek (fazla emek harcamak), dili dolaşmak, gözü kesmek

ATASÖZÜ

Uzun deneyimlerden doğmuş, öğüt ya da genel bir yargı bildiren kalıplaşmış söz. Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp.

İKİLEME

Anlatımı güçlendirmek için aynı, anlamca ilgili ya da sesçe benzeyen iki kelimenin yan yana kullanılması.
ağır ağır, er geç, eğri büğrü, kitap mitap

PEKİŞTİRME

Bir kelimenin anlamını güçlendirmek için başına ek hece getirilmesi. tertemiz, yepyeni, upuzun, sapasağlam

EŞ VE ZIT ANLAM

Yazılışı farklı, anlamı aynı ya da yakın kelimeler: cevap - yanıt. Anlamca karşıt kelimeler: kolay - zor, unutmak - hatırlamak.

EŞ SESLİ

Yazılışı aynı, anlamı farklı kelimeler. yüz (sayı), yüz (surat), yüz- (suda ilerlemek)

Tuzağa düşme!

Bağlamdaki anlam
Bir deyimin ya da atasözünün anlamını ezberlemek yetmez. Aynı söz farklı metinlerde farklı bir duyguyu taşıyabilir. Bu yüzden söz varlığı unsurunu önce metindeki bağlamıyla yorumlayınız, sonra sözlükteki anlamıyla karşılaştırınız.

Okuma metni: Elli Altı Yaşında İlk Mektup

★ ELLİ ALTI YAŞINDA İLK MEKTUP

Meryem Hanım okula hiç gidememişti. Çocukluğunda köyde okul yoktu; gençliğinde de tarlalar, ev işleri, çocuklar derken yıllar geçip gitmişti. Torunu Nisa İzmir'e taşınınca ona bir mektup yazmak istedi. Ama kalemi eline aldığında harfler gözüne yabancı göründü.

O sonbahar mahallelerindeki halk eğitim merkezinde okuma yazma kursuna yazıldı. İlk gün sınıfa girerken kalbi küt küt atıyordu. Sırada oturan diğer kursiyerlerin de çoğu onun yaşındaydı. Öğretmenleri Hira Hanım tahtaya kocaman bir "A" yazdı ve gülümsedi:

— Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp. Hepimiz bir yerden başlıyoruz.

İlk haftalar kolay geçmedi. Meryem Hanım heceleri ağır ağır okuyor, sesli okurken dili dolaşıyordu. Yazdığı harfler eğri büğrüydü. Bazı akşamlar defterini kapatıp "Bu yaştan sonra mı?" diye iç geçiriyordu. Ama ertesi sabah defterini yeniden açıyordu.

Kış ortasında artık kısa cümleleri okuyabiliyordu. Bir gün pazarda bir dükkânın tabelasını kendi kendine okuyunca yüzü güldü. Kursun son haftasında Hira Hanım herkesten bir mektup yazmasını istedi. Meryem Hanım üç gün göz nuru döktü. Her kelimeyi önce müsvedde bir kâğıda yazdı, sonra temize çekti.

Mektup tertemiz bir zarfla yola çıktı. Bir hafta sonra telefon çaldı. Nisa'ydı:

— Babaanne, mektubunu okudum. Bir kelimeyi yanlış yazmışsın ama en güzel kelime oydu.

Meryem Hanım hangi kelime olduğunu sormadı. Defterine yeni bir mektubun ilk satırını yazmaya başladı.

Bu metin özgün olarak yazılmıştır.

Bir kelimenin ailesi: "göz"

Notlarım

Yabancı kelimeler yerine Türkçe karşılıklar

Okuduğunuz metinlerde dilimize yeni girmiş ve henüz yaygınlaşmamış yabancı kelimelerle karşılaşabilirsiniz. Bu kelimelerin çoğunun Türkçe bir karşılığı vardır. Türk Dil Kurumunun önerdiği karşılıkları öğrenmek söz varlığınızı zenginleştirir.

Yabancı kelime	Türkçe karşılığı
online	çevrim içi
feedback	geri bildirim
e-mail	e-posta
workshop	atölye çalışması
motivasyon	isteklendirme, güdülenme
deadline	son teslim tarihi

6 Sebep-Sonuç Paragrafı Yazma ve Bağlantı İfadeleri

Önce plan, sonra paragraf

Bir paragraf yazmaya başlamadan önce iki soru sorulur: **Ne anlatacağım?** ve **Bunu hangi düzende anlatacağım?** Birinci soru içeriği, ikinci soru yapıyı belirler. Okuduğunuz "Beynimiz Neden Unutur?" metni, bir durumun sebeplerini sırayla anlatıyordu. Siz de bir durumun sebeplerini ya da sonuçlarını anlatırken aynı yapıdan yararlanabilirsiniz.

Tanım Sebep-sonuç paragrafı

Bir olayın ya da durumun sebeplerini ve bu sebeplerin yol açtığı sonuçları birbirine bağlayarak anlatan paragrafa sebep-sonuç paragrafı denir.

Sebep-sonuç paragrafı üç bölümden oluşur:

1. **Giriş cümlesi:** Paragrafın konusunu ve ele alınan durumu tanıtır. Çoğu zaman bir soruyla ya da bir durum tespitiyle başlar.
2. **Gelişme cümleleri:** Sebepleri ya da sonuçları sırayla verir. Her sebebi bir örnekle açmak paragrafı güçlendirir.
3. **Sonuç cümlesi:** Sebeplerden çıkan sonucu ya da bir öneriyi bildirir.

Sebep-sonuç paragrafının planı

1	2	3	4
Giriş cümlesi	**1. sebep**	**2. ve 3. sebep**	**Sonuç cümlesi**
Konuyu tanıtır: soru ya da durum tespiti. Neden erteleriz? Çoğumuz işleri son ana bırakırız.	Bunun ilk sebebi, işin gözümüzde büyümesidir. + örnek	İkinci sebep … Üçüncü sebep de … (her birine bir örnek)	Sebeplerden çıkan sonuç ya da öneri: Dolayısıyla büyük bir işi küçük parçalara bölmek …

Yol gösteren sözler: sebep için çünkü, -dığı için · sonuç için bu yüzden, bu nedenle, dolayısıyla · sıra için ilk, ikinci, üçüncü

Model paragraf

Aşağıdaki paragrafı okuyunuz. Bağlantı ifadelerine ve paragrafın bölümlerine dikkat ediniz.

> **Neden erteleriz?** Çoğumuz yapmamız gereken işleri son ana bırakırız. Bunun ilk sebebi, işin gözümüzde büyümesidir. Çok uzun görünen bir ödeve başlamak zor gelir, **bu yüzden** daha kolay işlere yöneliriz. İkinci sebep başarısız olma kaygısıdır. Bazen bir işi kusursuz yapamayacağımızı düşündüğümüz **için** ona hiç başlamayız. Üçüncü sebep de dikkatimizi çeken şeylerin çokluğudur. Telefondaki bir oyun ya da bir dizi, ödevden daha eğlenceli görünür. Ertelemenin sonucu ise çoğu zaman aynıdır: İş son güne sıkışır, aceleyle yapılır ve beklediğimizden kötü olur. **Dolayısıyla** büyük bir işi küçük parçalara bölmek ve her gün bir parçasını bitirmek, ertelemenin önüne geçmenin en kolay yoludur.

Bu paragraf özgün olarak yazılmıştır.

Bağlantı ifadeleri

Cümleleri ve düşünceleri birbirine bağlayan sözlere **bağlantı ifadesi** denir. Sebep-sonuç paragrafında bağlantı ifadeleri, okura "Şimdi bir sebep geliyor." ya da "Şimdi bir sonuç geliyor." diye haber verir. Doğru bağlantı ifadesi, paragrafı akıcı ve anlaşılır kılar.

Bağlantı ifadesi	Görevi	Örnek
çünkü	sebep bildirir	Erken kalktım çünkü servisi kaçırmak istemiyordum.
bu yüzden, bu nedenle, bu sebeple	sonuç bildirir	Yağmur başladı, bu nedenle maç ertelendi.
bundan dolayı, bundan ötürü	sonuç bildirir	Çok çalıştı, bundan dolayı sınavı kolay geçti.
dolayısıyla	sonuç bildirir	Kütüphane tadilatta; dolayısıyla kitapları sınıfta okuyacağız.
mademki	sebebi kabul edilmiş olarak sunar	Mademki söz verdin, sözünü tutmalısın.
ki	sonuç ya da amaç bildirir	Öyle yoruldum ki hemen uyudum.
böylece	sonucu, ulaşılan durumu bildirir	Her gün biraz okudu, böylece kitabı bir ayda bitirdi.
… yüzünden	olumsuz bir sonucun sebebini bildirir	Sis yüzünden uçak kalkamadı.

Sebep bildiren başka yapılar

Sebebi bildirmek için tek kelimelik bağlaçlar dışında bazı yapılar da kullanırız: Yağmur **yüzünden** maç ertelendi. · Düzenli çalışmasının **sonucunda** takıma girdi. · Erken yat**tığı için** sabah dinçti. Bu yapıları yazılarınızda bağlantı ifadeleriyle dönüşümlü kullanırsanız aynı sözü tekrar etmekten kurtulursunuz.

Tuzağa düşme!

Bağlantı ifadesi ilişkiye uymalı
Bağlantı ifadesi, cümleler arasındaki ilişkiyi doğru göstermelidir. “Çok çalıştı, bu yüzden sınavda başarısız oldu.” cümlesinde sebep ile sonuç birbirine uymuyor. Doğrusu: “Çok çalıştı, bu yüzden sınavda başarılı oldu.” ya da “Çok çalıştı ama sınavda başarısız oldu.”

7 Doğru, Güzel ve Etkili Cümleler Kurma

Okur sizi yanlış anlamasın

Konuşurken yanlış anlaşılan bir sözü hemen düzeltebiliriz. Yazıda ise bu fırsat yoktur; okur yalnızca yazdığımızı görür. Bu yüzden yazdığımız her cümle **doğru** (kurallara ve mantığa uygun), **açık** (tek bir anlama gelen) ve **etkili** (söyleneni en iyi biçimde aktaran) olmalıdır. Taslağınızı gözden geçirirken aşağıdaki üç sorunu arayınız.

YANLIŞ YERDE KELİME

Bir kelimenin cümledeki yeri anlamı değiştirir. Sadece Kaan bugün kütüphaneye gitti. (Başka kimse gitmedi.) Kaan bugün sadece kütüphaneye gitti. (Başka bir yere gitmedi.) Kelimeyi, anlamını etkilediği sözün hemen önüne koyunuz.

ANLAM BELİRSİZLİĞİ

Cümle iki farklı biçimde anlaşılabilir. Eski öğretmenimin evine gittim. Eski olan öğretmen mi, ev mi? İki doğru yazılış vardır. Öğretmen eskiyse: Eskiden bana ders veren öğretmenimin evine gittim. Ev eskiyse: Öğretmenimin eski evine gittim.

MANTIK HATASI

Cümlenin parçaları birbiriyle çelişir. Kesinlikle yarın geleceğini sanıyorum. “Kesinlikle” ile “sanıyorum” bir arada olmaz. Emin değilsek: Yarın geleceğini sanıyorum. Eminsek: Yarın kesinlikle gelecek.

Kelimenin yeri değişince anlam değişir

sadece Kaan bugün kütüphaneye gitti.	Kütüphaneye giden **tek kişi** Kaan’dır.
Kaan **sadece** bugün kütüphaneye gitti.	Kaan kütüphaneye **yalnızca bugün** gitti, başka gün gitmedi.
Kaan bugün **sadece** kütüphaneye gitti.	Kaan bugün **başka bir yere** gitmedi.

Kural: Sınırlayan kelimeyi, anlamını etkilediği sözün hemen önüne koyunuz.

Yazıyı söz varlığıyla zenginleştirmek

Doğru bir cümle her zaman etkili bir cümle değildir. “Çok çalıştı.” cümlesi doğrudur ama okurun gözünde bir şey canlandırmaz. “Göz nuru döktü.” dediğimizde emek görünür olur. Deyimler, atasözleri, ikilemeler ve yerinde seçilmiş kelimeler yazıya güç katar. Ama her süs işe yaramaz: Anlamını bilmediğiniz bir deyimi kullanmak, cümleyi güzelleştirmez, bozar.

Etkili bir yazı için şunlara dikkat ediniz:

- Aynı kelimeyi art arda tekrar etmeyiniz; yerine eş ya da yakın anlamlı bir kelime seçiniz.
- Deyimi ve atasözünü anlamına uygun bir yerde kullanınız. Sözlükteki anlamını kontrol ediniz.

- Dilimize yeni girmiş yabancı kelimeler yerine Türkçe karşılıklarını kullanınız: online yerine çevrim içi, feedback yerine geri bildirim.
- Gereksiz yere uzatılmış cümleleri ikiye bölünüz. Kısa ve açık cümle, uzun ve karışık cümleden daha etkilidir.

Taslaktan temize: Bir paragrafın iki hâli

TASLAK	TEMİZ
Hafta sonu kursa gittim. Kurs çok güzeldi. Hoca çok iyiydi. Yüz yüze ders online derslerden daha çok güzeldi. Kesinlikle seneye belki yine giderim.	Hafta sonu seramik kursuna gittim. Çamuru ilk kez kendi elimle şekillendirmek bana büyük bir keyif verdi. Hocamız sabırla her masaya uğradı. Yüz yüze ders, **çevrim içi** derslerden çok daha öğreticiydi. Seneye yine gitmeyi düşünüyorum.

Tekrar: "çok güzel" iki kez geçiyor; yerine ayrıntı ve farklı kelimeler kondu.

Yabancı kelime: "online" yerine Türkçe karşılığı "çevrim içi" kullanıldı.

Mantık hatası: "kesinlikle" ile "belki" çelişiyordu; cümle düzeltildi.

8 İkilemelerin Yazımı ve Noktalı Virgül

İkilemelerin yazımı

İkilemeler, anlatımı güçlendirmek için yan yana kullanılan kelime çiftleridir. Okuduğunuz metinlerde "ağır ağır", "eğri büğrü", "küt küt" gibi ikilemelerle karşılaştınız. İkilemeler dört biçimde kurulur. Yazımları ise tek bir kurala bağlıdır.

Tanım İkilemelerin yazımı kuralı

İkilemeler ayrı yazılır. İkilemeyi oluşturan kelimeler arasına hiçbir noktalama işareti (kısa çizgi, virgül) konmaz.

AYNI KELİMENİN TEKRARI

adım adım, yavaş yavaş, ağır ağır, sıra sıra, harf harf

ANLAMCA İLGİLİ İKİ KELİME

Eş, yakın ya da zıt anlamlı kelimeler: eş dost, konu komşu, er geç, az çok, aşağı yukarı

SESÇE BENZEYEN

Kelimelerden biri tek başına anlam taşımaz ya da ikincisi "m" sesiyle kurulur: eğri büğrü, eski püskü, çoluk çocuk, kitap mitap, çay may

EKLE KURULAN

Kelimelerden biri ya da ikisi ek alır: baş başa, omuz omuza, göz göze, ardı ardına, iç içe

Tuzağa düşme!

İkileme mi, pekiştirme mi?
Pekiştirmeler tek kelimedir ve **bitişik** yazılır: yemyeşil, tertemiz, upuzun, darmadağın. İkilemeler ise iki kelimedir ve **ayrı** yazılır: yeşil yeşil, temiz temiz. Sayılarla kurulan ve yaklaşıklık bildiren ikilemelerde de kelimeler ayrı yazılır, aralarına kısa çizgi konmaz: üç beş kişi, on on beş gün.

Noktalı virgül

Noktalı virgül, virgülden güçlü, noktadan zayıf bir duraklama gösterir. Cümleyi bitirmez ama içindeki büyük parçaları birbirinden ayırır. Bu temada noktalı virgülün iki görevini öğreneceksiniz.

1. GÖREV

İçinde virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırır. Kaan masayı topladı, bulaşıkları yıkadı; Selin çöpleri çıkardı, yerleri sildi. Virgüller her cümlenin içindeki parçaları, noktalı virgül ise iki cümleyi ayırır.

2. GÖREV

İkiden fazla eş değer ögenin virgülle ayrıldığı cümlelerde özneden sonra konabilir. Kulübümüzün yeni üyeleri; meraklı, çalışkan, yardımsever öğrencilerdir. Özne ile virgüllü sıralama birbirine karışmasın diye özneden sonra noktalı virgül konabilir.

Noktalı virgül nerede durur?

1. **İçinde virgül bulunan sıralı cümleleri ayırır.**

Kaan masayı topladı, bulaşıkları yıkadı (1. cümle) ; Selin çöpleri çıkardı, yerleri sildi. (2. cümle)

2. **Virgülle sıralanmış eş değer ögelerden önce, özneden sonra konabilir.**

Kulübümüzün yeni üyeleri (özne) ; meraklı, çalışkan, yardımsever (eş değer ögeler) öğrencilerdir.

zayıf duraklama — **virgül ,** — **noktalı virgül ;** — **nokta .** — güçlü duraklama

İkilemelerin dört türü

1. **Aynı kelimenin tekrarı**: adım adım, sıra sıra
2. **Anlamca ilgili iki kelime**: eş dost, er geç, az çok
3. **Sesçe benzeyen**: eğri büğrü, kitap mitap
4. **Ekle kurulan**: baş başa, göz göze

yavaş yavaş ✓ — yavaş-yavaş ✗ — yavaş, yavaş ✗ — yavaşyavaş ✗

Pekiştirme ise tek kelimedir ve bitişik yazılır: yemyeşil, tertemiz.

Tuzağa düşme!

Her duraklamada noktalı virgül olmaz

Ögeleri arasında virgül bulunmayan iki kısa cümle virgülle ayrılır: Kaan masayı topladı, Selin yerleri sildi. Noktalı virgül, cümlelerin içinde zaten virgül bulunduğunda okura yol göstermek için kullanılır.

Notlarım